

Jaume Renyer Alimbau

Lluís Gausachs i Ramon

Patriota republicà i secretari del president Tarradellas
(1954-1977)

Pròleg de
Josep FORNAS

Epíleg de
Montserrat CATALAN

Amb la col·laboració de

**Diputació
Barcelona**

© del text: Jaume Renyer Alimbau, 2015
© del pròleg: Josep Fornas i Martínez, 2015
© de l'epíleg: Montserrat Catalan Benavent, 2015
© de les imatges: Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, Monestir de Poblet,
Arxiu familiar de Lluís Gausachs, Arxiu familiar Antoni Planagumà
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2015
C/ Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat
Primera edició: abril de 2015
ISBN: 978-84-9975-610-3
DL L 515-2015
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, SL
www.bobala.cat

◀ imprès a lleida ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.

Pròleg

El professor Jaume Renyer, quan va demanar-me que prologués aquesta biografia del que va ser secretari del president Tarradellas durant molts anys, Lluís Gausachs, no sabia que no havíem tingut un tracte de proximitat, tot i que la nostra relació va ser sempre bona i cordial.

Les nostres trobades es reduïen a coincidències a casa del president, al Clos-de-Mosny (Saint-Martin-le-Beau), a la Touraine, o a les estades que Tarradellas feia a París o a Perpinyà, on ens rebia. No tenim ni correspondència, que ja és estrany. Cal dir que el president no va facilitar mai la nostra relació. Tampoc el meu tracte amb Tarradellas, que era relacionat amb l'interior, no tenia res a veure amb Gausachs.

El que sí que puc dir, perquè ho vaig viure, és que Gausachs va tenir una absoluta fidelitat al president i a la Institució, de tal manera que la seva dedicació i el seu treball ompliren i van fer funcionar tota l'estructura administrativa de la Generalitat a l'exili, ell tot sol amb la seva vocació patriòtica, i queda ben clar a través de la seva correspondència.

L'altre aspecte que també per la correspondència es pot comprovar és el detall quasi quotidià de l'activitat institucional del president i del seu secretari, de la política que es va dur a terme i de la relació amb els exiliats polítics i personalitats de tota mena de professions i d'activitats, citats a bastament.

Lluís Gausachs, que a més a més era un home llegit, tenia una facilitat col·loquial d'escriure com ho demostra l'extensíssima corres-

pondència citada, i queda, al meu parer, com una extraordinària crònica de l'exili català.

Aquest llibre del professor Jaume Renyer és una excel·lent contribució al coneixement del nostre passat històric del poc conegut exili català a conseqüència de la guerra civil.

Josep FORNAS

Vilassar de Mar, març del 2015

Introducció

Aquest llibre neix d'un conveni signat per l'abat del monestir de Poblet i president de l'Arxiu Montserrat Tarradellas Macià i la Diputació de Barcelona a fi i efecte de redactar una biografia de Lluís Gausachs i Ramon, qui fou secretari general de la presidència de la Generalitat a l'exili entre els anys 1954 i 1977. A proposta de la directora de l'arxiu, Montserrat Catalan i Benavent, m'ha estat encarregada la redacció de l'obra biogràfica convinguda per ambdues institucions, fet que m'honora i agraeixo profundament i que he mirat d'acomplir tan bé com he sabut.

Montserrat Catalan va conèixer personalment Lluís Gausachs ja que van treballar plegats quan el president Tarradellas va retornar de l'exili i va ocupar simultàniament la presidència de la Generalitat de Catalunya i de la Diputació de Barcelona, administració a la qual prestava servei com a funcionària l'actual directora de l'arxiu. Josep Tarradellas es va envoltar d'un reduït nucli de personal de confiança provinent de l'exili: Romà Planas,¹ Jordi Vila-Abadal,² Jaume de Puig,³ Isabel Bonet, Isabel Estrany, Glòria Romaní, Núria Cornu-

1. Romà Planas i Miro (la Roca del Valles, 9 d'abril del 1932 - 7 de setembre del 1995), el seu pare fou alcalde del seu poble i s'exilià amb tota la família a París on el seu fill fou president de Joventut Catalana entre el 1959 i el 1961, i del 1962 al 1977, secretari del Casal de Catalunya. El 1968 va ingressar al MSC i després al PSC, va tornar a Catalunya essent delegat especial del president Tarradellas.

2. Jordi Vila-Abadal i Vilaplana (Barcelona, 1926) fou monjo de Montserrat i adoptà el nom de pare Plàcid, passant l'any 1968 al monestir de Cuixà. Autor d'un llibre de memòries, *El meu Montserrat interior* (Pagès Editors, Lleida, 2013).

3. Jaume de Puig i Oliver (Cornellà del Terri, 1944), diplomata a l'École Pratique des Hautes Études de París el 1977, fou secretari de les Edicions Catalanes de París.

della⁴ i el mateix Lluís Gausachs i personal administratiu de suport aportat per la Diputació de Barcelona.

D'aquesta coincidència professional entre Montserrat Catalan i Lluís Gausachs en va sorgir una coneixença personal, també amb la seva esposa, Maria Lluïsa Ferris, que li va permetre capir la intensitat i l'abnegació que van esmerçar fent costat al president Tarradellas durant els llargs anys de l'exili. D'aquí ve que, un cop nomenada directora de l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, hagi dedicat la seva activitat professional a bastir aquest centre de documentació al monestir de Poblet amb l'edició d'una part dels fons dipositats i hagi promogut també la publicació d'una obra reivindicativa de tot el que va significar la dedicació de Lluís Gausachs al funcionament de la presidència de la Generalitat a l'exili.

Els arxius històrics, com el que s'ha creat al voltant dels fons documentals aportats per Josep Tarradellas i que s'ha anat ampliant progressivament amb donacions que hi han fet personatges de la vida política catalana, que amb més o menys intensitat hi van tenir relació, no només són l'aplec de llibres, imatges i documents d'una suma de personalitats i institucions sinó que esdevenen els motors de recuperació i reivindicació d'allò que Antoni Rovira i Virgili anomenava "l'ànima col·lectiva" d'un poble en un moment determinat de la seva història. Per tal que això sigui veritablement possible cal una direcció arxivística que sàpiga captar i orientar els ingredients que van integrant aquesta ànima col·lectiva: els lligams sentimentals entre els protagonistes dels fets històrics, les vivències socialment compartides que configuren la mentalitat popular, les referències simbòliques i culturals que actuen de catalitzadors dels esdeveniments que no només poden explicar-se per les dades econòmiques i les estadístiques oficials. En aquest sentit l'encert de Montserrat Catalan és fer aflorar mitjançant la divulgació de l'actuació d'un agent secundari però imprescindible, com fou Lluís Gausachs, les experiències personals

4. Altres membres d'aquest nucli inicial foren Eduard Bonet, Joaquim de Nadal, Juli Molinero i Ricard Lobo.

i col·lectives que es congrien al voltant dels grans personatges com és el cas de Josep Tarradellas.

La meua professió no és pas la d'historiador, sinó la de jurista tot i que m'he endinsat en el món de l'assaig biogràfic amb una obra precedent sobre un personatge, Jaume Cornudella Olivé, que té bastants punts en comú amb la personalitat de Lluís Gausachs. A ambdós se'ls pot qualificar amb la categoria d'homes del silenci,⁵ l'expressió que va emprar el mateix president Josep Tarradellas en unes declaracions als mitjans de comunicació catalans arran del traspàs del seu col·laborador i amic Jaume Cornudella l'any 1983. Aquesta expressió es pot fer extensiva per definir aquells patriotes catalans que durant la guerra del 1936-1939 i el posterior exili, van mantenir una activitat militant en circumstàncies extremament adverses al servei de la causa nacional catalana i de les institucions que la representaven. Fent-ho amb esperit de sacrifici, de servei al país com ho fan els servidors dels estats constituïts quan aquests es troben en situacions excepcionals. Catalunya és una nació sense estat però ha tingut servidors que han actuat com si l'estat que anhelaven existís.

Una de les característiques de Lluís Gausachs és l'absoluta discreció de les seves actuacions, lluny de l'afany de protagonisme i de la notorietat interessada que tantes vegades caracteritza els actors de la vida pública en una situació de normalitat democràtica. La seva personalitat té més dimensions que les que han quedat documentades en els fons documentals que ell mateix va lliurar a l'Arxiu Tarradellas del monestir de Poblet, que integren un miler llarg de documents (cartes, telegrams, notes, ressenyes...) intercanviats entre el president Josep Tarradellas i el seu secretari durant el llarg període en el qual va durar la seva relació.

5. Josep Tarradellas va declarar a *La Vanguardia* el 25 de setembre de 1983, referint-se a Jaume Cornudella: "És un dels homes del silenci, poc coneguts públicament, però que sempre ha desenvolupat una gran tasca com a nacionalista, fidel als seus principis, pels quals expresso que algun dia se li rendeixi l'homenatge que mereix".

Aquesta descripció la vaig incorporar com a títol al llibre biogràfic dedicat a "Un home del silenci". *Jaume Cornudella Olivé: patriotisme i resistència (1915-1983)*, Pagès Editors, Lleida, 2001.

Lluís Gausachs fou mestre de vocació, però només va poder exercir durant pocs anys, fou soldat a l'exèrcit republicà al llarg de tota la guerra, fou refugiat entre 1939 i 1944 als camps d'internament francesos, integrat a la força a les companyies de treballadors estrangers creades per ajudar a l'esforç de guerra de França, empleat com a mà d'obra de l'ocupant alemany a l'Organització Todt al mur defensiu de l'Atlàntic i, alhora, va col·laborar amb la resistència aliada contra el nazisme i els seus còmplices. Fou maçó i també militant d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Però de totes aquestes dimensions de la seva personalitat volguement deixa molt poca constància documental, fins al punt que les poques referències que consten en aquest llibre les hem aconseguit gràcies a la col·laboració de familiars i amics. Per posar només un exemple, ni els seus mateixos fills saben que el primogènit rebé el nom d'Eduard perquè era un dels "noms de guerra" que Lluís Gausachs utilitzà en les seves activitats clandestines a la França ocupada i amb el qual, recorden, se li adreçaven amics d'aquella època que de tant en tant el visitaven. Així, doncs, ultra algunes notes esparses intercalades entre la correspondència amb el president Tarradellas, ni en els arxius de l'oficina de refugiats i apàtrides de França he pogut extreure documentació acreditativa de les seves activitats.

Aquest llibre pretén contextualitzar la personalitat de Lluís Gausachs en l'ambient social i polític en el qual va anar formant la seva personalitat més que no pas en els esdeveniments històrics en els quals es veié implicat. Fou el secretari fidel d'un president personalista que prenia les decisions polítiques transcendents en solitari, les hi comunicava confidencialment però sense compartir-ne la deliberació. Executor, confident, organitzador de trobades i contactes a l'ombra, tot això i més fou Gausachs per a Tarradellas, però de les situacions de transcendència històrica que visqué, especialment en el moment del restabliment de la Generalitat, l'eficient secretari no n'opina i per això no he entrat a estudiar-les ja que escau als especialistes en la historiografia catalana contemporània fer-ho.

He intentat reflectir a través dels textos seleccionats els trets compartits per bona part de la seva generació: consciència de catalanitat, patriotisme, esperit liberal i antiautoritari, fraternitat republicana i capacitat de resistència i abnegació en la dissort col·lectiva del nostre poble. En aquest context he intentat perfilar la seva singularitat i els trets essencials de la seva personalitat.

Quan vaig començar volgudament a l'atzar a llegir la correspondència de Lluís Gausachs, vaig fer-ho per aquesta carta adreçada a Josep Tarradellas el 28 de juny de 1961, en la qual el primer introdueix un paràgraf que defineix la seva personalitat i la prioritat absoluta que atorgava a la coherència de l'actuació personal amb els ideals polítics de cadascú tot blasmant aquells que exhibint-los en aparença es comporten altrament:

Cada un té i ha de tenir els seus ideals. Mai m'he rebel·lat contra qui sigui pel fet dels seus ideals. Els he combatut amb totes les meves forces —d'estudiant, al front i per les muntanyes i boscos d'aquest país— però mai m'ha revoltat el fet que pensessin diferent a la meua manera de veure les coses. Però veure que hi ha gent que a la vida creu que no ha d'exigir altra cosa que “viure bé i figurar...”, sigui amb els que “trencaren les cadenes”, amb “les camises velles”, amb els “borbons salvadors d'Espanya”, amb “els escamots” o amb els “camarades”, no ho arribo a comprendre. Sobretot quan sé perfectament que no són res d'això... i que en el fons es riuen de tot!

Excuseu-me!

Aquest alt nivell d'exigència moral en el compromís polític el porta a ser extremadament crític amb les actuacions dels personatges de l'exili sobre els quals envia informes al president Tarradellas, amb una prosa a cops sarcàstica però sempre elegant. La seva escriptura està farcida d'expressions avui inusuals o oblidades, pròpies de l'època que li va tocar viure i que reflecteixen la seva ironia particular: “perdre la xaveta”, “que l'inconegut et sigui lleu”, “la botelleta d'aigua que fa confondre el sol amb un incendi”, “el secret de l'ametller (que eren setze que el sabien)”, “tirar a serrar”.

Lluís Gausachs hom el pot definir com un idealista per la seva congènita afinitat llibertària i també com un pragmàtic republicà per voluntat política expressament adquirida, reflex fidedigne del tarannà i el tremp que va caracteritzar l'Esquerra del seu temps. Fou fidel a la llibertat com a valor polític fonamental i al partit —ERC— i a la institució nacional de govern del nostre poble —la Generalitat. La seva prolífica correspondència permet apreciar l'esforç —al meu criteri reeixit— per conciliar l'esperit llibertari de les seves arrels amb el catalanisme de les seves conviccions, actuant amb una voluntat de servei al país indestructible.

Finalment, he d'advertir que aquest llibre no pot ni ha de pretendre assumir l'objectiu de revisar el conjunt de l'actuació de Josep Tarradellas com a president de la Generalitat a través de la seva relació amb el seu secretari particular. La major part de la vida adulta de Lluís Gausachs gira al voltant de la seva absoluta dedicació al servei de la institució nacional de govern de Catalunya i de la persona que en va ocupar la presidència durant l'exili. He procurat centrar-me en l'actuació del secretari de confiança que informa al president sobre fets i persones, que escriu ressenyes dels actes als quals assisteix expressament amb aquesta finalitat i que trasllueix a través de les seves cartes personals la dura vivència de l'exili, les circumstàncies que l'obliguen a unes condicions de vida i treball precàries i a una reafirmació constant dels principis ètics i polítics que l'han dut a posar la seva vida al servei de la causa nacional de Catalunya i de la persona i la institució que creu fermament que la representen.

Índex

Pròleg.....	7
Introducció	9
Agraïments.....	15
Capítol 1. Del poblenou a París, sobrevivint a dues guerres	17
Capítol 2. Un home del silenci.....	29
Capítol 3. Secretari del president Tarradellas.....	39
1954: un començament engrescador	40
El tàndem Cortines/Gausachs	42
Una identificació gairebé total amb els plantejaments de Josep Tarradellas.....	45
Un treball a l'ombra	47
Una situació precària i angoixant.....	54
Una carta confidencial del president	64
1972: a punt de la ruptura entre president i secretari.....	79
Els darrers anys com a secretari del president de la Generalitat	101
Capítol 4. Correspondència entre Tarradellas i Gausachs sobre política francesa.....	105
Capítol 5. Cròniques de l'exili.....	117
Commemoració del 14 d'abril al Casal de Catalunya de París 1956.....	119
Crònica de la commemoració del 14 d'abril organitzat pel Govern de la República espanyola 1958	128
Jocs Florals del 1959	131

Entrevista a Juli Just el 1961	142
Homenatge a Blasco Ibáñez organitzat des de la Casa Regional Valenciana l'any 1962	145
Commemoració del 14 d'abril organitzat pel govern de la República espanyola 1965	148
Recital de Raimon a París	151
Homenatge al president Companys 1966	155
Homenatge a Josep Marimon l'any 1971	160
Festa del llibre català	165
Capítol 6. El problema catalán	171
Capítol 7. Entrevista a <i>Els 4 Cantons</i>	177
Lluís Gausachs, secretari del president de la Generalitat de Catalunya	177
Capítol 8. Retorn a Catalunya	177
“Las maletas del señor Gausachs”	187
Membre del gabinet del president Tarradellas	190
Trobada de mestres republicans	191
Patriota d'Esquerra	193
Consideracions finals	199
Epíleg	201